

การบริหารความขัดแย้งในสังคมไทย The Conflict Management in Thai Society

พงษ์พันธ์ แก้วพิมพ์* พระมหาเสาวนันท สุภาจาโร†

โยธิน ทองเนื้อแข็ง‡ พงษ์ศักดิ์ สุวรรณมาลย์§

ณัฐธัญญา วรรณมณี**

Received February 10, 2019; Revised March 3, 2019; Accepted May 17, 2019

บทคัดย่อ

สถาบันครอบครัว และสถาบันชุมชน มีการอบรมเลี้ยงดูต่างกัน ขนบธรรมเนียมวัฒนธรรมแตกต่างกัน จึงทำให้ความเชื่อ ความศรัทธา อุดมคติและค่านิยมที่ต่างกันและอาจนำไปสู่ความขัดแย้ง ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับความขัดแย้งจึงควรมีทักษะด้านความรู้ เทคนิคและวิธีการแก้ไขความขัดแย้งที่เหมาะสมกับเหตุการณ์ โดยการพิจารณาให้กว้างและลึกถึงสาเหตุของความขัดแย้ง คำนึงถึงความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มพลังอำนาจต่างๆที่มีอยู่ในสังคม ด้วยการใช้กระบวนการแก้ไขปัญหาและสร้างความปรองดองที่ทุกฝ่ายในสังคมให้การยอมรับและภายใต้บรรยากาศของความเป็นประชาธิปไตย โดยการน้อมนำพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ที่พระราชทานไว้ ได้แก่ ความสามัคคี ความเห็นอกเห็นใจซึ่งกัน ความเอื้อเฟื้อเกื้อกูลกัน มีความมุ่งมั่นเจริญต่อกัน ปรีชาหาหรือด้วยการใช้ปัญญา ร่วมคิด ร่วมทำ รู้จักการให้ความรัก ความเมตตาต่อกัน มีน้ำใจไมตรี ให้อภัย ไม่ถือโทษโกรธเคืองกัน ให้การสงเคราะห์ อนุเคราะห์ โดยการมุ่งมั่นเจริญต่อกันด้วยความบริสุทธิ์และจริงใจ โดยตั้งอยู่บนความเที่ยงธรรมความถูกต้อง มีคุณธรรม จริยธรรม รู้จักเอาใจเขามาใส่ใจเรา การเคารพนับถือและการให้เกียรติมนุษย์ มีความจริงใจ ใช้หลักวิชาและความปรองดองด้วยการใช้ปัญญา ซึ่งเป็นการป้องกันความขัดแย้งที่จะเกิดขึ้นและสามารถบริหารความขัดแย้งได้อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด

คำสำคัญ : การบริหาร, ความขัดแย้ง, สังคมไทย

Abstract

Family institution And community institutions There are different parenting practices. Different customs and traditions Therefore causing different beliefs, beliefs, ideals and values and may lead to conflicts Those involved in conflict should have knowledge skills. Techniques and methods for resolving conflicts that are appropriate for the event By considering the breadth and depth of the causes of the conflict Taking into account the relationships between various power groups that exist in society By using the process of resolution and reconciliation that all parties in the society accept and under a democratic atmosphere. By taking the royal speech of His Majesty the King Bestowed on unity and sympathy Generosity With good intentions, progressing towards one another Discussions by using intelligence to think together to make love. Kindness towards one another is considerate, friendly, forgiving, not holding any punishment. Provide help By concentrating well on aiming to grow with each other with purity and sincerity Which is based on fairness, accuracy, morality, and

* พ้นจัตริพงษ์พันธ์ แก้วพิมพ์ ผู้อำนวยการสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนจังหวัดปัตตานี โทร. 089-968-1141

อีเมลล์ nasithong@hotmail.com

† พระมหาเสาวนันท สุภาจาโร อาจารย์ประจำ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี

‡ นายโยธิน ทองเนื้อแข็ง หัวหน้าผู้จัดการ หจก.วโลกก่อสร้าง อำเภอกะสั่นบุรี จังหวัดสงขลา

§ นายพงษ์ศักดิ์ สุวรรณมาลย์ พยาบาลวิชาชีพชำนาญการ โรงพยาบาลตะกั่วทุ่ง อำเภอดงตาล จังหวัดพังงา

** นางสาวณัฐธัญญา วรรณมณี อาจารย์ประจำสาขาวิชาสาธารณสุขชุมชน มหาวิทยาลัยหาดใหญ่

ethics. Respect and honor for humans are sincere, use principles and reconciliation with the use of intelligence. Which is to prevent conflicts from occurring and able to manage conflicts with maximum efficiency.

Keywords: Administration, Conflict, Thai society

บทนำ

การสืบทอดอำนาจจากพ่อไปสู่ลูก จากลูกไปสู่หลาน ซึ่งแมกซ์ เวเบอร์ (Max Weber) เรียกว่า traditional authority ซึ่งถือได้ว่าเป็นความชอบธรรมที่ถือว่าสอดคล้องกับกฎหมายและความมีเหตุผล (legal-rational authority) ภายใต้ระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย ที่มีการเลือกตั้ง มีกฎหมายของการได้มาซึ่งอำนาจ เหตุผลสำคัญ ก็คือ ผู้ปกครองต้องผ่านการเลือกตั้งโดยผู้อยู่ใต้ปกครอง เท่ากับการได้อำนาจจากประชาชน ดังนั้น ผู้ที่ชนะการเลือกตั้งก็จะมีคุณสมบัติตามกฎหมายและความมีเหตุผล ความชอบธรรมในส่วนที่สามของอำนาจจะขึ้นอยู่กับตัวบุคคลซึ่งคนทั่วไปเชื่อว่ามิบุญญาธิการที่จะมาแก้ไขปัญหาล้มเหลวได้ บุคคลดังกล่าวนี้บางครั้งอาจถูกเรียกว่า “อัคริณมาฆา” มักจะปรากฏขึ้นเมื่ออำนาจจากประเพณี กฎหมายและความมีเหตุผลได้ล่มสลาย กล่าวได้ว่า ความชอบธรรมที่มาจากสิ่งที่เป็นนามธรรม ประเพณีที่สืบทอดหรือกฎหมาย และความมีเหตุผลในลักษณะของนามธรรมนั้น มาจากตัวบุคคลที่สามารถมองเห็นได้อย่างชัดเจน แต่ในขณะเดียวกันบุคคลนั้นก็มิมีคุณลักษณะที่เป็นนามธรรม คือ ความเชื่อของประชาชนที่เชื่อว่าบุคคลผู้นั้นสามารถแก้ไขปัญหและเป็นที่ยอมรับของประชาชนได้ (charismatic leader) ซึ่งมีอำนาจจาก charismatic authority ครอบงำที่ระบอบการเมือง รัฐและผู้ใช้อำนาจรัฐยังคงไว้ซึ่งความชอบธรรมบนฐานใดฐานหนึ่งที่กล่าวมาเบื้องต้น สังคมนั้นก็สามารถจะดำเนินไปได้โดยปกติสุขในระดับหนึ่ง

ดังนั้น รัฐ (state) คือ ระบอบการเมือง (political order) ที่ตั้งขึ้นมาเพื่อเป็นเสาหลักของการอยู่ร่วมกันในชุมชนมนุษย์ โดยวิวัฒนาการมาจากการที่มนุษย์อยู่ร่วมกันเป็นสังคม จนนำมาสู่การเป็นรัฐนี้เป็นวิวัฒนาการที่เกิดขึ้นมาตั้งแต่อดีตจนถึงยุคปัจจุบัน รัฐโดยการใช้ใช้อำนาจรัฐ ซึ่งในปัจจุบันเรียกว่า รัฐบาล ได้แก่ คณะบุคคลซึ่งมีอำนาจเหนือกว่าคนทั่ว ๆ ไปซึ่งจะทำหน้าที่ในการตั้งกฎระเบียบด้วยการออกกฎหมาย โดยมีสภาพบังคับสำหรับผู้ละเมิด มีอำนาจในการให้คุณให้โทษกับคนในสังคม การจัดระเบียบเช่นนี้ คือ การก่อตั้งระเบียบทางการเมือง ดังนั้น รัฐในแง่ของนามธรรมก็คือ ระเบียบของการเมืองที่ชุมชนยอมรับได้ มาใช้เป็นกลไกเพื่อการอยู่ร่วมกัน เอื้ออำนวยต่อกัน การได้มาซึ่งอำนาจรัฐจะต้องมีความชอบธรรม (legitimacy) หมายความว่า เป็นที่ยอมรับของคนที่อยู่ในชุมชนภายใต้ระเบียบการเมืองนั้น ๆ ความชอบธรรมอาจเกิดจากการใช้กำลังในเบื้องต้น ความชอบธรรมในส่วนนี้มีพื้นฐานมาจากความกลัว จนถึงจุด ๆ หนึ่งก็อาจจะกลายเป็นประเพณี เช่น แต่เมื่อใดก็ตามที่ระบบสังคมอันได้แก่ องค์การต่าง ๆ ที่มนุษย์สร้างขึ้นภายใต้ระเบียบการเมือง เช่น ระบบกฎหมาย ระบบการเมือง ระบบการบริหาร ระบบเศรษฐกิจ องค์กรธุรกิจ องค์กรศาสนา และองค์กรอื่น ๆ ขาดการยอมรับและเสียความชอบธรรม ในการบริหารจึงไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ที่จะต้องมีความขัดแย้ง ความขัดแย้งในสังคมมนุษย์แยกแยะได้ 4 ประการใหญ่ ๆ คือ 1) ความขัดแย้งในเรื่องผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ เริ่มต้นจากการแบ่งอาหารที่ได้จากการล่า ใครควรจะได้สัดส่วนเท่าไร มากน้อยเพียงใด จะมีความขัดแย้งเกิดขึ้น ซึ่งในเบื้องต้นก็มักจะตัดสินกันโดยใช้พลังกำลัง ผู้แข็งแรงที่สุดจะได้จำนวนอาหารมากที่สุด 2) ความขัดแย้งในแง่ของสถานะทางสังคม ในสังคมมนุษย์จะมีความแตกต่างกันในเรื่องเกียรติและศักดิ์ศรี ผู้ซึ่งอยู่ในฐานะได้เปรียบก็จะตั้งตนเองเป็นผู้อยู่ในฐานะสูงกว่า มีโอกาสได้อาศัยอยู่ในถ้าที่ใหญ่โตกว่าและสะดวกสบายกว่า เป็นต้น 3) ความขัดแย้งในเรื่องของอำนาจ ใครเป็นผู้มีอำนาจในการจัดการกับทรัพยากร ใครเป็นผู้มีอำนาจในการตั้งกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ขึ้นมา อันนี้เป็นความสัมพันธ์เชิงอำนาจ และ 4) ความขัดแย้งในเรื่องของนามธรรม เช่น ฝ่ายหนึ่งต้องการให้ปล่อยต้นไม้นี้ใหญ่ไว้หน้าปากถ้าเพราะมีร่มเงาและความสวยงาม อีกฝ่ายหนึ่งต้องการตัดทิ้ง เพื่อจะได้รับแสงแดดมากกว่าเดิม ความขัดแย้งในเรื่องนี้เป็นความขัดแย้งในทางนามธรรมและค่านิยม แต่ก็อาจจะมีผลสำคัญพอ ๆ กับความขัดแย้งใน 3 ประการแรก หรือในบางกรณีอาจมีความสำคัญมากกว่าเสียด้วยซ้ำ เมื่อความขัดแย้งเกิดขึ้นต้องมีการหาข้อยุติ ซึ่งในเบื้องต้นก็อาจจะใช้กำลังเข้าต่อสู้กัน ฝ่ายชนะก็จะเป็นผู้กุมอำนาจและเริ่มจัดกฎเกณฑ์ต่าง ๆ เกี่ยวกับตัวแปรทั้ง 4 ตัวที่กล่าวมาเบื้องต้น เนื่องจากความขัดแย้งในสังคมเกิดขึ้นรุนแรงถึงจุดที่องค์กรต่าง ๆ ดังกล่าวไม่สามารถจะแก้ไขปัญหาได้ ก็จะนำไปสู่วิกฤตในทางการเมือง สังคมและเศรษฐกิจ นี่คือนิยามเริ่มต้นของการเกิดปัญหา (ลิตธิ์ ชีรเวคิน, 2553)

ปัญหาความขัดแย้งในสังคม

สังคมทุกสังคมย่อมหลีกเลี่ยงความขัดแย้งไม่ได้ เพราะความขัดแย้ง (Conflict) เป็นปรากฏการณ์หนึ่งที่เกิดขึ้นในสังคมได้ตลอดเวลา เพราะตราบดีที่มนุษย์เรายังอยู่ร่วมกันมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันและต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ที่ผ่านมารวมชนมนุษย์เรียกร้องในประเทศไทยจะเกี่ยวข้องอยู่ 5 เรื่องใหญ่ ๆ คือ ปัญหาที่ดินทำกิน ปัญหาอันเกิดจากการก่อสร้างโครงการของรัฐที่มีผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ปัญหานี้สิน ปัญหาเชื้อเพลิงหรือไฟฟ้าและการบริหารราชการหรือการดำเนินนโยบายของรัฐบาล เพราะว่าเป็น เรื่องที่อยู่ใกล้ตัวและเป็นเรื่องปากท้องหรือเรื่องของสิทธิที่ประชาชนควรจะได้รับ จนอาจกล่าวได้อย่างสรุปว่า “ความขัดแย้งกลายเป็นส่วนหนึ่งในชีวิตมนุษย์ในยุคศตวรรษที่ 21” ที่มาพร้อมกับกระแสโลกาภิวัตน์และแนวคิดการปกครองแบบประชาธิปไตย ที่เน้นการกระจายอำนาจการปกครองสู่ท้องถิ่น ดังนั้น ความขัดแย้งเกิดขึ้นจากจุดเล็ก เพียงจุดเดียว แต่กลายเป็นปัญหาที่มีปฏิสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันไปทั่วประเทศ และสามารถสื่อสาร ถ่ายทอดไปได้ทั่วโลก (พิศิษฐ สิริสวัสดิ์นุกูล, 2557)

ความขัดแย้งในสังคมจึงเป็นเรื่องปกติ เป็นแต่เพียงว่าความขัดแย้งดังกล่าวยังสามารถหาข้อยุติได้ในกรอบของกลไกที่มีอยู่ของสังคมนั้นก็สามารถดำเนินต่อไปได้ หรือตราบดีที่ปัญหาความขัดแย้งอยู่ในสัดส่วนที่ไม่แผ่กระจายไปทั่วทั้งสังคมจนหาวิธีการหรือกลไกเพื่อยุติความขัดแย้งไม่ได้ สังคมนั้นก็สามารถดำเนินต่อไป โดยในภาพรวมจะถือได้ว่าสังคมนั้นยังอยู่ได้อย่างมีความสมานฉันท์ แต่เมื่อใดก็ตามที่ความขัดแย้งถึงจุดที่ไม่สามารถจะแก้ไขเยียวยาได้ ทางเลือกของสังคมก็จะถูกจำกัดลง โดยมีทางออกอยู่สองทางคือ การพยายามแก้ไขความขัดแย้งโดยสันติวิธี ด้วยการเจรจาหรือไกล่เกลี่ย หรือมิฉะนั้นก็จะต้องแก้ไขความขัดแย้งด้วยการใช้กำลังหรือความรุนแรง ผลที่ออกมาก็คือ การที่ฝ่ายหนึ่งชนะ อีกฝ่ายหนึ่งพ่ายแพ้ ผู้ชนะก็จะสร้างระเบียบการเมืองขึ้นมาใหม่ และถ้าเป็นกรณีที่ไม่สามารถจะเอาชนะกันได้ก็อาจจะถึงกับแตกแยกออกเป็น 2 ส่วน หรือ 3 ส่วน (ลิขิต ธีรเวคิน, 2553)

ความขัดแย้งมีสาเหตุหลัก ๆ ก็คือ การเปลี่ยนแปลงค่านิยม (values) และปทัสฐาน (norms) หมายความว่า ในสังคมซึ่งมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันนั้นอาจจะไม่สามารถคงสภาพของการเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันนั้นอยู่ตลอดไป ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นอันเนื่องมาจากค่านิยมและปทัสฐานที่ต่างกันของคนต่างรุ่นหรือต่างวัย ที่เห็นได้บ่อยครั้งคือระหว่างคนรุ่นเก่าและคนรุ่นใหม่ ในขณะที่คนรุ่นเก่าซึ่งอาจจะมีประสบการณ์พิเศษ ผ่านการต่อสู้ในทางการเมือง รวมทั้งในการทำสงคราม ในการกู้ชาติ ในการกู้เศรษฐกิจ จนนำความสงบสุขมาสู่สังคม บุคคลกลุ่มนี้ย่อมมีค่านิยมและปทัสฐานที่ตนมีความเชื่อมั่นว่าเป็นสิ่งซึ่งถูกต้องและควรดำเนินต่อไป แต่เมื่อเวลาผ่านไป เมื่อคนรุ่นใหม่เกิดขึ้นซึ่งมีโลกทัศน์ ค่านิยมและปทัสฐานต่างจากที่เคยมีมาในอดีต ความลงรอยระหว่างคนรุ่นใหม่กับคนรุ่นเก่าเริ่มจะเป็นประเด็นปัญหา และในทุกสังคมไม่สามารถจะเลี่ยงความขัดแย้งนี้ได้ ความขัดแย้งอันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงของสังคม สังคมที่เคยเป็นสังคมเกษตรกรรมเมื่อมีการพัฒนาอุตสาหกรรมเกิดขึ้น มีการย้ายถิ่นจากชนบทไปสู่แหล่งที่มีการผลิตสินค้าทางอุตสาหกรรม ที่ตั้งของโรงงานและที่พักของคนงานที่อยู่กันเป็นกลุ่มใหญ่ ๆ มีการจัดตั้งเป็นสหภาพ มีการจัดตั้งเป็นชมรม ฯลฯ ย่อมทำให้เกิดความแตกต่างระหว่างสังคมสองส่วน คือ ส่วนของชนบทที่เป็นภาคเกษตร กับส่วนของชุมชนเมืองซึ่งเป็นภาคอุตสาหกรรม สภาวะที่เกิดขึ้นนี้จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่สำคัญ การเปลี่ยนแปลงในแง่ของประชากร จะมีการย้ายถิ่นจากชนบทเข้ามาสู่ในเมืองมากยิ่งขึ้น ความขัดแย้งในสังคมอาจจะเกิดขึ้นกับการไหลเข้ามาของวัฒนธรรมและอารยธรรมของต่างถิ่น เช่น การเข้ามาเผยแผ่ศาสนาของชาวตะวันตกในเอเชีย แอฟริกา และลาตินอเมริกา การนำความคิดใหม่ ๆ เรื่องการปกครองบริหารมาเผยแพร่ให้กับคนพื้นเมือง การนำมาซึ่งสิ่งประดิษฐ์อันเกิดจากวิทยาการสมัยใหม่คือวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ย่อมจะมีผลกระทบต่อสังคมต่างๆ ที่รับเอาเทคโนโลยี ในขณะเดียวกันก็จะนำไปสู่ความขัดแย้งอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เช่น ผู้ซึ่งมีศรัทธาในศาสนาอิสลามอาจจะไม่พอใจกับการเข้ามาของบาทหลวงที่เผยแผ่ศาสนาคริสต์ ผู้ซึ่งมีความเชื่อมั่นในศาสนาพุทธและลัทธิขงจื้ออาจจะไม่พอใจกับการเข้ามาของบาทหลวงและผู้นำลัทธิศาสนาคริสต์ ในญี่ปุ่น ในเกาหลี เป็นต้น ความขัดแย้งที่สำคัญ ก็คือความขัดแย้งทางอุดมการณ์ทางการเมือง ความขัดแย้งที่สำคัญในสังคมก็คือ ความขัดแย้งที่ระบอบการเมืองที่มีอยู่เดิม ที่คนกลุ่มหนึ่งอยู่ในฐานะเหนือกว่าทั้งในแง่ทรัพยากร สถานะทางสังคมและอำนาจ (wealth, status and power) โดยคนกลุ่มใหญ่เป็นคนที่อยู่ในชนบท หรือเป็นคนชั้นล่างซึ่งมีความด้อยกว่าคนกลุ่มเล็ก ๆ ซึ่งอยู่บนยอดปิรามิดในทรัพยากร สถานะทางสังคมและอำนาจ ดังที่กล่าวมาแล้วนั้น อาจจะประสบปัญหาความขัดแย้งเมื่อเกิดความเปลี่ยนแปลงในทางเศรษฐกิจและสังคม เป็นต้นว่า เมื่อมีการพัฒนาเศรษฐกิจจากเกษตรกรรมสู่อุตสาหกรรม ซึ่งย่อมส่งผลถึงการเปลี่ยนแปลงในด้านอื่น ๆ ของสังคม เช่น การขยายตัวของการศึกษาของชุมชนเมือง ของการสื่อสาร ของสื่อมวลชน เป็นต้น การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวในด้านต่าง ๆ จะนำไปสู่ความตื่นตัวทางการเมือง โดยจะมีการเรียกร้องให้มีสิทธิในการมีส่วนร่วมทางการเมือง

มีสิทธิที่จะได้ประโยชน์จากทรัพยากรของประเทศชาติที่ยุติธรรมมากยิ่งขึ้น ความแตกต่างที่กล่าวมาทั้งหมดเป็นมูลฐานของความขัดแย้งในสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคโลกาภิวัตน์ที่มีกระแสการเรียกร้องให้มีการปกครองแบบประชาธิปไตย การเคารพสิทธิมนุษยชน การส่งเสริมศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ การสนับสนุนให้มีประชาสังคม และการมุ่งเน้นให้เกิดการเมืองภาคประชาชนอย่างแท้จริง (ลิขิต ธีรเวคิน, 2553)

จากภาวะของความขัดแย้งดังกล่าวการขับเคลื่อนประเทศให้ก้าวผ่านความขัดแย้งจำเป็นต้องหาแนวทางและน้อมนำพระราชดำรัสขององค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ รัชการที่ 9 มายึดถือปฏิบัติทั้งในส่วนของภาครัฐ ภาคเอกชนและประชาชน ซึ่งปัญหามีหลายกรณี เช่น ปัญหาตัวระบบสามารถคลี่คลายได้ การใช้กระบวนการสันติวิธีจึงอาจเป็นแนวทางหนึ่งที่เป็นทางเลือกในการจัดการปัญหาไม่ให้เกิดความรุนแรง โดยสันติวิธีนั้นมีอยู่หลากหลายประเภทและวิธีการ การที่จะสามารถสร้างทางเลือกในการจัดการปัญหาความขัดแย้งในแนวทางสันติวิธีกับสถานการณ์ความขัดแย้งในประเทศไทยได้ การจัดการความขัดแย้งที่ระบุงู้นใจไขปัจจัยที่ทำให้การจัดการความขัดแย้งก่อผลกระทบต่อผู้เกี่ยวข้องและเงื่อนไขปัจจัยที่ทำให้ความขัดแย้งไปสู่ความรุนแรงจากมุมมองสันติวิธี โดยในการทำความเข้าใจความขัดแย้ง การจัดการความขัดแย้งและความรุนแรงที่ดำรงอยู่ในระบบดังกล่าว ต้องให้ความสนใจถึงระบบ โครงสร้างและวัฒนธรรมมีลักษณะเช่นไรที่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้ง การจัดการกับความขัดแย้งและความรุนแรง ลักษณะความสัมพันธ์ และทัศนคติ การจัดการความขัดแย้งและความรุนแรงตามรูปแบบความขัดแย้ง การจัดการความขัดแย้งและความรุนแรงในความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่ม จึงนำมาสู่ประเด็นคำถามถึงการเลือกใช้กระบวนการบริหารความขัดแย้งมาบริหารความขัดแย้งที่เกิดขึ้นภายใต้บริบทและเงื่อนไขสังคมที่เปลี่ยนไป

บทวิเคราะห์ทฤษฎีการบริหารความขัดแย้งในสังคมไทย

ความหมายของการขัดแย้ง มีนักคิดหลายท่านได้กล่าวไว้ ดังนี้ David L. Brown (1983) ความขัดแย้งเป็นพฤติกรรมที่ไม่ลงรอยกันหรือพฤติกรรมที่ไปด้วยกันไม่ได้ระหว่างฝ่ายต่างๆที่มีความสนใจแตกต่างกัน Jame A.F. Stoner และ Charles Wankel (1978) “ความขัดแย้ง หมายถึง ความไม่เห็นด้วยระหว่างบุคคลตั้งแต่ 2 บุคคลขึ้นไปหรือกลุ่มบุคคลเกิดขึ้นจากความจริงที่ว่าเขาต้องแบ่งสรรปันส่วนทรัพยากรต่างๆหรือกิจกรรมการทำงาน หรือเกิดจากความแตกต่างในฐานะตำแหน่ง เป้าหมาย คุณค่า และการรับรู้” Kae K. Chung และ Leon C. Megginson (1981) “ความขัดแย้ง คือ การดิ้นรนต่อสู้เพื่อให้ได้ซึ่งความต้องการ ความปรารถนา ความคิด ความสนใจของบุคคลที่ไปด้วยกันไม่ได้ หรือที่เป็นตรงกันข้าม ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นเมื่อบุคคลหรือกลุ่มบุคคลต้องเผชิญกับเป้าหมายที่ไม่สามารถทำให้ทุกฝ่ายพอใจ” Lawrence F. Shaffer และ Edward J. Shoben (1965) ได้ให้ความหมายความขัดแย้งไว้ว่า “ความขัดแย้งเป็นการเร่ร่อนของความปรารถนาเป็นปฏิปักษ์ต่อกัน อันเกิดจากความต้องการที่ไม่สอดคล้องกัน หรือความต้องการที่ไปด้วยกันไม่ได้” และ Roy W. Pneman และ Margaret E. Bruehe (1982) ได้ให้ความหมายของความขัดแย้งไว้ว่า “ความขัดแย้ง” เป็นสภาพที่เกิดขึ้นเมื่อมี 2 ฝ่าย หรือมากกว่า 2 ฝ่าย ที่ต้องทำงานโดยพึ่งพาอาศัยกัน มีปฏิสัมพันธ์ มีความเห็นที่ไปด้วยกันไม่ได้หรือไม่สอดคล้องกัน”

จากความหมายของความขัดแย้งข้างต้นเราอาจสรุปได้ว่า ความขัดแย้งเป็นปฏิสัมพันธ์ที่มีลักษณะของความไม่เป็นมิตรหรือตรงกันข้ามหรือไม่ลงรอยกันหรือความไม่สอดคล้องกัน ซึ่งคนหรือกลุ่มคนตั้งแต่ 2 ฝ่าย หรือมากกว่า 2 ฝ่าย ลักษณะของความไม่ลงรอยกันหรือไม่สอดคล้องกันนี้จะเกี่ยวข้องกับประเด็นต่างๆ หลายประเด็น เช่น เป้าหมาย ความคิด ทัศนคติ ความรู้สึก ค่านิยม ความสนใจ ความสัมพันธ์ เป็นต้น ประเด็นดังกล่าวไม่สามารถที่จะตกลงกันเพื่อหาข้อยุติได้ และต้องตัดสินใจเลือกการกระทำอย่างใดอย่างหนึ่ง โดยที่การเลือกนั้นอาจเต็มใจเลือกและไปขัดกับบุคคลหรือกลุ่มบุคคลอื่น ทำให้เกิดปฏิปักษ์ต่อกัน สร้างความไม่พอใจระหว่างกันได้

ประเภทของความขัดแย้ง เพื่อจะได้มีความเข้าใจในระดับของความขัดแย้งได้ชัดเจนยิ่งขึ้น เราอาจจะแบ่งประเภทของความขัดแย้งโดยพิจารณาจากช่องทางการไหลของการสื่อสาร (Communication Flow) มาประยุกต์ใช้กับระดับความขัดแย้งได้ดังต่อไปนี้ 1) ความขัดแย้งตามแนวดิ่ง (Vertical conflict) เป็นความขัดแย้งตามลำดับชั้นของสายบังคับบัญชา 2) ความขัดแย้งตามแนวนอน (Horizontal conflict) เป็นความขัดแย้งที่อยู่ในระดับเดียวกัน และ 3) ความขัดแย้งตามแนวทแยงมุม (Diagonal conflict) เป็นความขัดแย้งที่ต่างไปจาก 2 ประเภทที่กล่าวข้างต้น คือ เป็นไปตามแนวทแยงมุม

ลักษณะของความขัดแย้ง ซึ่งมีอยู่ 4 ระดับ คือ 1) ความขัดแย้งส่วนบุคคล (Personal conflict) การที่บุคคลนั้นผัดพ้องไม่ได้เป็นไปตามที่เขาหวังไว้ก็จะก่อให้เกิดกลไกการป้องกันตนขึ้น (Defense mechanism) ซึ่งเป็นลักษณะของพฤติกรรมอันเกิดจากความคับข้องใจจะแสดงออกมาให้เห็นเป็นพฤติกรรมปรากฏชัดออกมาภายนอก อันได้แก่ การคับข้องใจ (Frustration) การ

ก้าวร้าว (Aggression) การถอนตัว (Withdrawal) การสู้จนฝืน (Fixation) และการประนีประนอม (Compromise) เป็นต้น 2) ความขัดแย้งระหว่างบุคคล (Interpersonal conflict) เนื่องจากมีทัศนคติ ค่านิยม ความคิดเห็น ความเชื่อ ความสนใจ และประสบการณ์ ฯลฯ ที่แตกต่างกัน 3) ความขัดแย้งระหว่างกลุ่ม (Intergroup conflict) ความขัดแย้งระหว่างกลุ่มอาจมีพื้นฐานมาจากเนื้อหาหรือทางอารมณ์ 4) ความขัดแย้งระหว่างองค์กร (Inter-organizational conflict) เช่น ความขัดแย้งระหว่างสหภาพองค์กรต่าง ๆ ระหว่างผู้ออกกฎหมายกับผู้ปฏิบัติตามกฎหมาย ระหว่างองค์กรและผู้ต้องจัดสรรหาวัตถุดิบให้ เป็นต้น

สาเหตุของความขัดแย้ง ความขัดแย้งในสังคมไทยในอดีตมีเรื่อยมาไม่ว่าจะเป็นความขัดแย้งระหว่างชนชั้นนำที่ยุติลงด้วยการเปลี่ยนแปลงการปกครองในวันที่ 24 มิ.ย.2475 หลังจากนั้นก็เกิดความขัดแย้งเชิงอุดมการณ์ระหว่างรัฐไทยกับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยตั้งแต่ปี 2492-2525 (สนั่น เล่าประวัติชัย, 2558) ซึ่งสิ้นสุดลงด้วยนโยบายการให้อภัย ตามคำสั่งที่ 66/2523 ต่อมาก็เป็นความขัดแย้งระหว่างรัฐบาลเผด็จการกับกระแสเรียกร้องประชาธิปไตยของประชาชน อันก่อให้เกิดเหตุการณ์ต่าง ๆ ตามมา (บวรศักดิ์ อุวรรณโณ, 2553) ความขัดแย้งทางการเมืองในสังคมไทยมีสาเหตุมาจากหลายสาเหตุ ดังนี้ 1) สาเหตุจากความขัดแย้งของอุดมการณ์ทางการเมืองระหว่างฝ่ายต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นฝ่ายเผด็จการทหารกับฝ่ายประชาธิปไตย ฝ่ายคนเมืองกับฝ่ายคนชนบท ฝ่ายกลุ่มอำนาจเก่ากับฝ่ายกลุ่มอำนาจใหม่ “สาเหตุความขัดแย้งมาจากการต่อสู้ระหว่างประชาธิปไตยกับเผด็จการระหว่างอุดมการณ์ที่ต่างกัน ระหว่างกลุ่มทหารด้วยกันเองหรือกลุ่มการเมือง” 2) สาเหตุความขัดแย้งเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ การกระจายรายได้ที่ไม่เป็นธรรมทำให้สังคมชาวนาสูญสลาย ชาวนาเริ่มทำงานนอกภาคการเกษตร เกษตรกรต้องเผชิญกับความเสี่ยงมากขึ้น 3) สาเหตุความขัดแย้งระหว่างชนชั้นกลาง (ความรู้ใหม่) ต้องการพื้นที่ทางการเมืองมากขึ้น ทำให้เกิดชนกลุ่มใหม่ (ความรู้ใหม่) ขึ้นในสังคม พื้นที่การแสดงออกส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ของนักการเมืองและเปิดพื้นที่ให้แก่ภาคประชาชน ประชาสังคมและมีบทบาทเพิ่มมากขึ้นจนทำให้ทุกฝ่ายยอมรับ 4) สาเหตุความขัดแย้งเรื่องผลประโยชน์ “ความขัดแย้งทางการเมืองมันลึกลงไปในเรื่องผลประโยชน์ในเชิงธุรกิจการค้า มุมมองทางการเมืองต่างกัน ผลประโยชน์ต่างกัน ผลประโยชน์ขัดแย้ง ผลประโยชน์จัดสรรไม่ลงตัว” จำเป็นต้องเกิดความขัดแย้ง 5) การเข้าถึงข้อมูลข่าวสารระหว่างคนต่างชนชั้น 6) การมีส่วนร่วมทางการเมือง ค่านิยม 7) โครงสร้างของสถาบันทางการเมืองไทย การช่วงชิงอำนาจทางการเมืองโดยไม่ยึดกฎกติกา และ 8) หากพิจารณาอย่างผิวเผินความขัดแย้งนี้ เป็นเรื่อง “บุคคล” ระหว่างอดีตนายกรัฐมนตรีและผู้สนับสนุนกับฝ่ายต่อต้าน ถ้าวิเคราะห์แนวนี้นี้ เราก็พอจะมองออกว่า เมื่ออดีตนายกรัฐมนตรีและผู้สนับสนุนกับฝ่ายต่อต้าน ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเลิกราไปไม่ว่าจะด้วยเหตุใด ความขัดแย้งนี้ก็จบ และประเทศไทยก็เดินต่อไปได้ตามปกติแต่จุดอ่อนการวิเคราะห์แนวนี้นี้คือ ไม่ได้ดูที่ “ต้นเหตุ” ของการได้มาซึ่งอำนาจการเมืองของผู้มีอำนาจเดิมและการใช้อำนาจ (ซึ่งรวมถึงอำนาจตามกฎหมาย อิทธิพลหรืออำนาจในความเป็นจริงและเงิน) ว่ามีฐานมาจากความขัดแย้งเชิงโครงสร้างทางเศรษฐกิจและทางสังคมที่ซ่อนตัวอยู่ ความขัดแย้งดังกล่าว มีลักษณะบุคคลของคู่ขัดแย้งอยู่ก็จริง โดยรากฐานสำคัญก็คือความขัดแย้งเชิงโครงสร้างในการจัดสรรทรัพยากรและความมั่งคั่ง ระหว่าง “คนมี” กับ “คนไม่มี” รวมถึงแนวความคิดและความคาดหวังต่อระบอบประชาธิปไตยที่แตกต่างกัน

ความรุนแรงของความขัดแย้ง แนวโน้มความรุนแรงไม่เกิดขึ้นเฉพาะกลุ่ม ยังขยายไปสู่กลุ่มต่าง ๆ ที่มีความคิดทางการเมืองที่ต่างกัน มีการแย่งชิงมวลชน การปลุกระดมจนมองฝ่ายตรงข้ามเป็นศัตรูจนทำให้เกิดการปะทะกันอย่างรุนแรง แนวโน้มความไม่เสมอภาคกันของสังคมไทยสูงขึ้น เศรษฐกิจเกิดความเหลื่อมล้ำ เหลื่อมล้ำทางอำนาจ การรวมอำนาจของรัฐบาล การรวมอำนาจของส่วนกลาง การต่อสู้กันของกลุ่มเสื้อต่างสี ที่เกิดขึ้นในมิติของความเกลียดชัง มีความรุนแรงทางการเมือง ความรุนแรงทางความคิดพัฒนาไปเป็นความรุนแรงของความรู้สึก ความเชื่อ โดยไม่มีหลักอ้างอิง ไม่มีเหตุผล มีแต่จะเพิ่มความรุนแรงขึ้นระหว่างฝ่ายเสรีนิยมกับอนุรักษนิยม ความรุนแรงพัฒนาไปอีกแบบหนึ่งมีการใช้ความรู้ การใช้ปัญญาชน การใช้เครื่องมือที่ทันสมัย เช่น ใช้หน่วย Sniper ซึ่งถือว่ารุนแรงและความรุนแรงมีขึ้น ลง ตามสถานการณ์ความตึงเครียด ความเข้มข้นในการช่วงชิงอำนาจ

แรงเสริมความขัดแย้ง

ความขัดแย้งในสังคมมีปัจจัยสำคัญ คือ การขาดความรู้ความเข้าใจและขาดอุดมการณ์ประชาธิปไตย ที่เรียกว่า พลังทางวัฒนธรรมที่บริสุทธิ์ ความเข้าใจในระบอบการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตย อุดมการณ์ทางการเมืองระหว่างเผด็จการกับประชาธิปไตยและกลุ่มอำนาจเก่ากับกลุ่มอำนาจใหม่ การช่วงชิงอำนาจของกลุ่มที่แปลกแยกต่าง ๆ การช่วงชิงอำนาจการหาผลประโยชน์ในทางการเมืองที่ไม่ใช่เรื่องของอุดมการณ์ อุดมคติ ความเสมอภาคทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง การเหลื่อมล้ำมีแนวโน้มที่สูงขึ้น ระบบการเมืองไม่สามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนได้ การเข้าถึงสิทธิเสรีภาพ สิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชน ชนชั้นกลางไม่ยอมรับนโยบายการดูแลชนชั้นล่างของรัฐบาล พัฒนาการทางการเมืองยังไม่ลงตัว ยังไม่เข้ากรอบระบบไม่สามารถตอบสนองและสามารถแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคม

กระบวนการความขัดแย้งทางการเมือง ใน พ.ศ. 2553 - ปัจจุบัน

มูลเหตุแห่งความขัดแย้ง พยายามสืบทอดอำนาจทางการเมืองและการทหาร ทำให้ประชาชนหลากหลายกลุ่มรวมตัวกันประท้วงคัดค้านและเรียกร้องประชาธิปไตย มีภายหลังการรัฐประหารมีการยกเลิกรัฐธรรมนูญและประกาศใช้ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พ.ศ. 2534 เมื่อวันที่ 1 มีนาคม พ.ศ. 2534 ต่อมาเมื่อวันที่ 2 มีนาคม 2534 เสนอโปรดเกล้าฯ แต่งตั้ง นายอานันท์ ปันยารชุน เป็นนายกรัฐมนตรี และแต่งตั้ง สภานิติบัญญัติแห่งชาติ จำนวน 292 คน โดยมี นายอุกฤษ มงคลนาวิน เป็นประธานสภานิติบัญญัติแห่งชาติ (สถาบันพระปกเกล้า, 2555) ความขัดแย้งที่เกิดขึ้น คือ คุณสมบัติของนายกรัฐมนตรีที่ไม่ต้องเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรซึ่งหมายถึงบุคคลที่ไม่ได้มาจากการเลือกตั้งเป็นนายกรัฐมนตรีได้ และข้าราชการดำรงตำแหน่งทางการเมืองในขณะเดียวกัน (สถาบันพระปกเกล้า, 2555) ยังมีการแต่งตั้งนายทหารในกลุ่มเครือข่ายคนสนิทขึ้นมากุมกองทัพบกและมีการผนึกอำนาจทางการเมืองและการทหารเป็นศูนย์อำนาจ เช่น การแต่งตั้ง พลเอกอิสสระพงษ์ หนูนาคดีเลขาธิการ รสช. (ซึ่งเป็นพี่ชายของภรรยาของพลเอกสุจินดา) เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย (สถาบันพระปกเกล้า, 2555) และในที่สุดเมื่อวันที่ 10 เมษายน พ.ศ. 2535 ได้มีพระบรมราชโองการแต่งตั้ง พลเอกสุจินดา คราประยูร เป็นนายกรัฐมนตรี โดยไม่ผ่านการเลือกตั้ง จนนำไปสู่การประท้วงคัดค้านของประชาชนหลายแสนคนบนถนนราชดำเนิน และหัวเมืองใหญ่ทั่วประเทศ ผลที่สุดการประท้วงเรียกร้องของประชาชนก็นำไปสู่การปะทะกับกำลังของเจ้าหน้าที่ทำให้เกิดการใช้กำลังเข้าปราบปรามประชาชนจนมีการเสียชีวิต เหตุการณ์สงบลงโดยพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชฯ สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในคืนวันที่ 20 พฤษภาคม 2535 ต่อมา ดร.อาทิตย์ อุไรรัตน์ ประธานสภาผู้แทนราษฎรได้กราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวให้ตั้งนายอานันท์ ปันยารชุน เป็นนายกรัฐมนตรีอีกครั้งและได้มีการออก “พระราชกำหนดนิรโทษกรรมแก่ผู้กระทำความผิดเนื่องในการชุมนุมกัน ระหว่างวันที่ 17 พฤษภาคม พ.ศ. 2535 ถึงวันที่ 21 พฤษภาคม พ.ศ. 2535” (สถาบันพระปกเกล้า, 2555) หลังเหตุการณ์การเมืองไทยไร้เสถียรภาพในการบริหารงานของรัฐบาลมีการแทรกแซงทางการเมืองระหว่างข้าราชการการเมือง และข้าราชการประจำและมีการเลือกตั้งที่ไม่บริสุทธิ์ยุติธรรม จึงได้มีการเรียกร้องให้มีการปฏิรูปการเมืองโดยการประกาศใช้รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 และกระตุ้นให้ประชาชนสนใจทางการเมืองมีส่วนร่วมในการร่างรัฐธรรมนูญด้วย ในที่สุดรัฐธรรมนูญนี้จึงได้รับการขนานนามว่ารัฐธรรมนูญฉบับประชาชน 2540 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 จัดทำขึ้นเพื่อแก้ไขปัญหาโครงสร้างทางการเมืองการปกครองสาระสำคัญคือ การวางรากฐานสังคมให้เข้มแข็ง ให้ประชาชนมีส่วนร่วม สร้างกลไกการตรวจสอบถ่วงดุลการใช้อำนาจของรัฐตั้งองค์กรอิสระต่างๆ ให้การจัดตั้งรัฐบาลมีเสถียรภาพ พรรคการเมืองมีความเข้มแข็งและการวางรากฐานธรรมาภิบาลและกระจายอำนาจไปให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นส่งเสริมให้ภาคการเมืองเข้มแข็งกลไกการตรวจสอบถ่วงดุลถูกแทรกแซง ลดขนาดการขาดการลดความซ้ำซ้อนเป็นการบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่และคำนึงถึงความต้องการของประชาชนได้นำหลักการบริหารประเทศโดยใช้การบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่ โดยมีแนวคิดที่นำลักษณะการบริหารธุรกิจมาปรับใช้กับการบริหารส่งผลให้เกิดนโยบายสาธารณะที่ได้รับความนิยมเป็นอย่างสูงของประชาชนเป็นระยะเวลารวดเร็ว (นโยบายประชานิยม) (สถาบันพระปกเกล้า, 2555) ความมั่นคงทางการเมืองเกิดจากรากฐานการเงินของนายทุนที่มีพื้นฐานมาจากกลุ่มธุรกิจสัมปทานขนาดใหญ่ ซึ่งเป็นการผูกขาดส่งผลให้มีอำนาจทางการเงินที่แข็งแกร่งทำให้การบริหารประเทศมีลักษณะที่มีการรวบอำนาจเบ็ดเสร็จเหนือระบบทางการเมืองและระบบเศรษฐกิจเกิดกลุ่มทุนขนาดใหญ่กลุ่มใหม่ได้เข้ามา มีบทบาทในระบบเศรษฐกิจและการเมืองทดแทนกลุ่มการเมืองเดิม หรือกลุ่มทุนเก่าที่ล้มละลาย อ่อนกำลังลง ข้อได้เปรียบภายใต้โครงสร้างรัฐธรรมนูญที่มุ่งสร้างฝ่ายบริหารให้มีความเข้มแข็ง ฝ่ายนิติบัญญัติไม่สามารถตรวจสอบการทำงานของรัฐบาลได้ รัฐบาลเข้าไปครอบงำองค์กรอิสระ การบริหารของรัฐบาล ความถูกต้องโปร่งใสและความทุจริตประพฤติดิบของรัฐบาล ปัญหาจริยธรรมทางการเมืองและก่อให้เกิดกระแสวิพากษ์วิจารณ์จากสังคมเกิดการประท้วงกันอย่างกว้างขวาง กลุ่มสนับสนุนรัฐบาลออกมาให้การสนับสนุนจนเกิดวิกฤตของสังคมเมื่อมีความเห็นแตกแยกกันเป็นสองฝ่ายอย่างชัดเจน วันที่ 2 เมษายน พ.ศ. 2549 เป็นการเลือกตั้งที่มีปัญหาการปกครองเมืองบอยคอต (Boycott) ไม่ส่งผู้สมัครรับเลือกตั้ง บรรยากาศทางการเมืองที่เต็มไปด้วยความขัดแย้ง ศาลรัฐธรรมนูญตัดสินให้มีการเลือกตั้งเป็นโมฆะ ซึ่งเป็นเป้าหมายสูงสุดของกลุ่มไม่เห็นด้วยกับรัฐบาลต้องการให้ผู้นำรัฐบาลยุติบทบาททางการเมือง ในขณะที่ฝ่ายสนับสนุนรัฐบาลเห็นว่าบทบาททางการเมืองเป็นเรื่องสิทธิส่วนบุคคลและให้เป็นไปตามกติกา เกิดการแย่งชิงมวลชนมีการฟ้องร้องหมิ่นประมาทและชี้แจงกับประชาชนในพื้นที่ ความขัดแย้งทั้งสองฝ่ายทวีความรุนแรงขึ้นกลายเป็นข้ออ้าง ของทหารในการทำรัฐประหารยึดอำนาจจากรัฐบาล เมื่อวันที่ 19 กันยายน พ.ศ. 2549 คณะปฏิรูปการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข (คปค.) ยึดอำนาจจากรัฐบาลโดยอ้างสาเหตุ คือ 1) ปัญหาความขัดแย้ง แบ่งฝ่าย สลายความรักสามัคคีของชนในชาติ 2) การบริหารราชการแผ่นดินส่อไปในทางทุจริตประพฤติดิบอย่างกว้างขวาง 3) หน่วยงาน องค์กรอิสระถูกรวบงำโดยฝ่ายการเมือง ไม่สามารถตอบสนองเจตนารมณ์ตามรัฐธรรมนูญ 4) หมิ่นเหม่ต่อการหมิ่นพระบรมเดชานุภาพแห่งองค์พระมหากษัตริย์ (สถาบันพระปกเกล้า, 2555) ได้มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญชั่วคราว พ.ศ. 2549 เมื่อวันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2549 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้ พลเอกสุรยุทธ์ จุลานนท์ องคมนตรี เป็นนายกรัฐมนตรี

ซึ่งต่อมาได้เกิดเหตุวินาศกรรมในกรุงเทพฯ 7 จุดในกรุงเทพฯ ในวันที่ 31 ธันวาคม พ.ศ. 2549 ทำให้มีผู้เสียชีวิตบาดเจ็บ เหตุระเบิดในพื้นที่ต่าง ๆ ในกรุงเทพฯ จากผลของเหตุการณ์ดังกล่าว นายกรัฐมนตรี สรุปว่า เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเกิดจากกลุ่มอำนาจเก่า กลุ่มผู้เสียประโยชน์ทางการเมืองและธุรกิจกลุ่มอำนาจเก่าก็ปฏิเสธว่าเป็นการกระทำของตน (สถาบันพระปกเกล้า, 2555) คณะตุลาการรัฐธรรมนูญ ได้มีการวินิจฉัยที่ 3-4/2550 ยุบพรรคการเมืองและเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งกรรมการบริหารพรรคเป็นเวลา 5 ปีและมีการร่างรัฐธรรมนูญปี 2550 โดยสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและมีการออกเสียงประชามติในการรับหรือไม่รับร่างรัฐธรรมนูญ ในวันที่ 11 มิถุนายน พ.ศ. 2550 และต่อมาได้มีการลงประชามติร่างรัฐธรรมนูญ ฉบับที่ 18 ในวันที่ 23 สิงหาคม พ.ศ. 2550 และประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้ง ร้อยละ 57.81 ลงมติรับร่างรัฐธรรมนูญดังกล่าว แต่ก็มีประชาชนจำนวนมากที่ออกเสียงไม่รับร่างรัฐธรรมนูญ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 ได้ถูกประกาศใช้ในวันที่ 24 สิงหาคม พ.ศ. 2550 การเลือกตั้งสภาผู้แทนราษฎรเมื่อวันที่ 23 ธันวาคม พ.ศ. 2550 (สถาบันพระปกเกล้า, 2555) พรรคพลังประชาชนได้รับการเลือกตั้งจัดตั้งรัฐบาลผสม ภายหลังการเลือกตั้งของรัฐบาลบริหารประเทศได้ระยะเวลาหนึ่งกลุ่มผู้เห็นต่างจากรัฐบาล ได้กลับมาดำเนินกิจกรรมทางการเมืองอีกครั้งตั้งเวทีปราศรัยเพื่อถอด ส.ส. และ ส.ว. ที่เสนอญัตติแก้ไขรัฐธรรมนูญยึดทำเนียบรัฐบาลและประกาศปิดหลักจกกว่ารัฐบาลจะลาออกโดยมีหลายภาคส่วนทั้งภาครัฐและเอกชน อาทิ พนักงานเดินรถไฟแห่งประเทศไทย พร้อมด้วยสหภาพท่าเรือ สหภาพการเมืองไทย สหภาพการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย สหภาพการประปา สหภาพ ขสมก. ปิดสนามบินภูเก็ตในต่างจังหวัดปิดการเดินทางโดยทางรถไฟสายใต้ ยึดสถานีโทรทัศน์ การปิดสนามบิน เหตุการณ์ระเบิด การยิงระเบิด

เมื่อ พ.ศ. 2551 ภายจากนายกรัฐมนตรีที่มาจากการเลือกตั้งพ้นจากตำแหน่งจากคำวินิจฉัยยุบพรรคการเมืองของศาลรัฐธรรมนูญ สภาผู้แทนราษฎรได้มีมติให้ความเห็นชอบ บุคคลสมควรดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีโดยผู้ที่มีคะแนนสูงมากกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของสภาผู้แทนราษฎร ให้ดำรงตำแหน่งเป็นนายกรัฐมนตรีตามมาตรา 172 วรรคสามของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 (3) ในวันที่ 15 ธันวาคม พ.ศ. 2551 (สถาบันพระปกเกล้า, 2555) การดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีดังกล่าวทำให้แกนนำและกลุ่มคนที่นิยมการเมืองเก่าเกิดความไม่พอใจต่อกลุ่มการเมือง จึงมีการเคลื่อนไหวรวมตัวกันโดยกระแสดังกล่าวปะทุขึ้นในเดือนเมษายน พ.ศ. 2552

ได้ทำให้สถานการณ์ทวีความรุนแรงเพิ่มขึ้นจนกระทั่งในเดือนเมษายน 2552 ได้เกิดเหตุการณ์ปะทะกันระหว่างกลุ่มคนเสื้อแดงและกลุ่มคนเสื้อน้ำเงินส่งผลให้เกิดการปะทะกันระหว่างเจ้าหน้าที่ของรัฐและกลุ่มผู้ชุมนุมในกรุงเทพมหานคร ทำให้มีผู้ได้รับบาดเจ็บกว่า 120 คน และนำไปสู่การพยายามเข้าจับกุมผู้ประท้วงกำลังทหารตลอดทั้งคืนของวันที่ 13 เมษายน จนกระทั่งในตอนเช้า 14 เมษายน (สถาบันพระปกเกล้า, 2555) วันที่ 19 พฤษภาคม พ.ศ. 2553 กองทัพได้ปฏิบัติการ “ขอคืนพื้นที่” กองทัพพร้อมรถลำเลียงหุ้มเกราะเข้าโจมตีค่ายผู้ชุมนุม ซึ่งทำให้มีผู้เสียชีวิต 11 คน และผู้สื่อข่าวชาวอิตาลี 1 คน ผู้นำกลุ่มคนเสื้อแดงทั้งหมดยอมมอบตัวหรือพยายามหลบหนี ได้เกิดเหตุจลาจลทั่วกรุงเทพมหานครเมื่อกลุ่มผู้ชุมนุมถูกบีบบังคับให้ออกจากค่าย ได้มีการวางเพลิงซึ่งทำลายศูนย์การค้าเซ็นทรัลเวิลด์และอาคารอื่นๆ (McElroy, Damien; MacKinnon, 2010) ยอดความสูญเสียทั้งหมดเมื่อวันที่ 22 พฤษภาคม อยู่ที่ 85 ศพ และมีผู้ได้รับบาดเจ็บ 1,378 คน (Bangkok Post, 2010) กลุ่มผู้นำการชุมนุมประกาศยกเลิกการชุมนุมและยอมเข้ามอบตัวต่อเจ้าหน้าที่ตำรวจเพื่อหลีกเลี่ยงการนองเลือดที่อาจมีมากขึ้น (McElroy, Damien; MacKinnon, 2010)

จนเกิดการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรไทยเป็นการทั่วไป พ.ศ. 2554 การเลือกตั้งครั้งนี้ได้นายกรัฐมนตรีหญิงคนแรกของประเทศ ในวันที่ 5 สิงหาคม พ.ศ. 2554 มีสารพัดมือการเมืองโผล่ขึ้นมาประชันชิงรัฐบาลชุดนี้ เมื่อวันที่ 30 พ.ศ. 2555 พันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย (พธม.) เป็นมือการเมืองขนาดใหญ่กลุ่มแรกที่ปรากฏตัวขึ้นในรัฐบาลยิ่งลักษณ์ เมื่อนัดรวมตัวกันที่ลานพระบรมราชานุสาวรีย์พระบรมรูปทรงม้า ก่อนเคลื่อนขบวนไปปิดล้อมทางเข้าออกรัฐสภา กระทั่ง ส.ส. ไม่สามารถเดินทางเข้าไปพิจารณาร่าง พ.ร.บ. ประรองดองในวันที่ 31 พ.ศ. 2556 จนท้ายที่สุด “สมศักดิ์ เกียรติสุรนนท์” ประธานสภาผู้แทนราษฎร ต้องสั่งเลื่อนประชุมสภา เพื่อพิจารณาร่าง พ.ร.บ. ประรองดอง อย่างไม่มีกำหนด เพื่อลดกระแสต่อต้านจากกลุ่มไม่เห็นด้วยหลายกลุ่ม เช่น กลุ่ม พธม. ยุติการชุมนุมเมื่อวันที่ 2 มิ.ย. 2555 กลุ่มองค์กรพิทักษ์สยาม (อพส.) โดยการนำของ “พล.อ. บุญเลิศ แก้วประสิทธิ์” หรือ เสธ. อ้าย เมื่อวันที่ 28 ต.ค. 2555 กลุ่มแนวร่วมคนไทยหัวใจรักชาติรักษาแผ่นดิน นำโดย “ไชยวัฒน์ ลินสุวงศ์” ในวันที่ 7 พ.ศ. 2556 กลุ่มกองทัพประชาชนโค่นล้มระบอบทักษิณ (กปท.) หรือที่หลายคนเรียกว่า “ม็อบเสธ. อ้าย 2” เมื่อวันที่ 4 ส.ค. 2556 กลุ่มพรรคประชาธิปัตย์ได้จัดเวทีปราศรัยเดินหน้าผาความจริง หุดล้างผิคนโกง เมื่อวันที่ 6 ส.ค. 2556 กลุ่มเครือข่ายนักศึกษาปฏิรูปประเทศไทย (คปท.) เมื่อวันที่ 11 ต.ค. 2556 ทุกกลุ่มที่ออกมาชุมนุมทางการเมืองที่มีเป้าหมายคือขับไล่รัฐบาล (สำนักข่าวอิสรฯ, 2556) ผลของการชุมนุมทำให้รัฐบาลเริ่มตอบโต้การกลุ่มผู้ชุมนุมด้วยการออกพระราชบัญญัติความมั่นคงภายในราชอาณาจักร ระหว่างวันที่ 9 ตุลาคม 2556 เหตุการณ์บานปลายจนทำให้ฝ่ายไม่เห็นด้วยกับรัฐบาล นำโดยนายไพบูลย์ นิติตะวัน สมาชิกวุฒิสภาสรรหา ยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญให้ถอดถอนนายกรัฐมนตรีจากตำแหน่ง ในกรณีสำนักนายกรัฐมนตรีย้ายนาย

ถวิล เปลี่ยนศรีจากตำแหน่งเลขาธิการสภาความมั่นคงแห่งชาติไปเป็นที่ปรึกษานายกรัฐมนตรี ศาลรัฐธรรมนูญมีมติเอกฉันท์ถอดถอนนายกรัฐมนตรีจากตำแหน่งคณะรัฐมนตรีที่เลือกเลือกนายนิวัฒน์ธำรง บุญทรงไพศาล รองนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์ ให้ปฏิบัติหน้าที่รักษาราชการแทนนายกรัฐมนตรี เหตุการณ์ชุมนุมทวีความรุนแรงขึ้น จนวันที่ 20 พฤษภาคม 2557 พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา ผู้บัญชาการทหารบก ประกาศกฎอัยการศึกในรูปของประกาศกองทัพบก โดยอาศัยอำนาจตามพระราชบัญญัติกฎอัยการศึก พ.ศ. 2457 หลังประกาศกฎอัยการศึกแล้วให้ผู้ชุมนุมสองฝ่ายยุติการชุมนุม พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา สั่งยุบ คอ.รส. ซึ่งตั้งโดยรัฐบาลรักษาการ แล้วตั้งกองอำนวยการรักษาความสงบเรียบร้อย (กอ.รส.) โดยเป็นผู้บังคับบัญชาเอง กอ.รส. และสามารถเชิญตัวบุคคลมารายงานตัวได้ พลเอกประยุทธ์ยังสั่งให้ตำรวจ กองทัพเรือ กองทัพอากาศและกระทรวงกลาโหมอยู่ในบังคับของ กอ.รส. (กองทัพบก 2558.)

และในเย็นวันที่ 22 พฤษภาคม 2557 พลเอก ประยุทธ์ ประกาศผ่านการประกาศทางโทรทัศน์ว่า กองทัพควบคุมประเทศแล้ว (สำนักข่าว BBC, 2558) เป็นรัฐประหารต่อรัฐบาลรักษาการอย่างเป็นทางการ และมีการจัดตั้งคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ซึ่งเป็นคณะผู้ยึดอำนาจการปกครองขึ้น หลังรัฐประหารเมื่อเวลา 16:30 น. คสช.จับสมาชิกคณะรัฐมนตรี ตลอดจนแกนนำ กปปส., นปช. และพรรคการเมือง หลังเชิญตัวมายังสโมสรทหารบกที่ถนนวิภาวดีรังสิตแล้วถูกนำตัวไปกักขังที่กรมทหารราบที่ 1 รักษาพระองค์ (หนังสือพิมพ์ Post Today, 2558) โดยบัญญัติในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พ.ศ. 2557 คสช. ประกาศตนเองเป็นรัฐาธิปัตย์ หรือผู้ถือครองอำนาจอธิปไตยซึ่งเป็นอำนาจสูงสุดในการปกครองประเทศทั้งที่ไม่ได้มีฐานที่มาใด ๆ จากปวงชน และสถาปนาระบบอำนาจ คสช. ที่ไม่เปิดให้ประชาชนสามารถโต้แย้ง คัดค้านหรือได้รับการเยียวยาจากการใช้อำนาจของรัฐ มีผู้ที่ถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนและได้รับผลกระทบจากการใช้อำนาจของคณะรักษาความสงบแห่งชาติอีกเป็นจำนวนมาก กลไกการใช้อำนาจของ คสช. ตลอดสองปีเศษที่ผ่านมา ในฐานะที่เป็นทั้งเครื่องมือสำคัญในการควบคุมและรองรับอำนาจการปกครอง ถูกใช้เป็นเครื่องมือในการกดบังคับการแสดงออกทางการเมืองทุกประเภท และทำให้การละเมิดสิทธิมนุษยชนจากการใช้อำนาจของ คสช. และเจ้าหน้าที่ทหารดำเนินไปอย่างเป็นระบบ โดยสามารถแบ่งกลไกเหล่านี้ออกเป็น 4 ประการหลัก ๆ ได้แก่ 1) การเรียกบุคคลรายงานตัวและการจับตาสอดส่องโดยรัฐ 2) การสร้าง “กฎหมาย” และ “กระบวนการยุติธรรมที่ขึ้นโดยทหาร” 3) การใช้กฎหมายปกติและกฎหมายพิเศษเป็นเครื่องมือปราบปรามทางการเมือง 4) การใช้รัฐธรรมนูญชั่วคราว พ.ศ. 2557 รองรับการใช้อำนาจให้ปราศจากการรับผิดชอบ

ทศวรรษแห่งกรรมการปรองดอง"สู่ (ป.ย.ป.) คณะกรรมการบริหารความขัดแย้ง

ตั้งแต่สมัยอดีตรัฐบาลสมัยต่างๆพยายามสร้างความปรองดองมาแล้วหลายครั้ง ไม่ว่าจะเป็นคณะกรรมการต่างๆ เช่น คณะกรรมการอิสระตรวจสอบและค้นหาความจริงเพื่อการปรองดองแห่งชาติ (คอป.) ปี พ.ศ. 2553 คณะกรรมการประสานและติดตามผลการดำเนินงานตามข้อเสนอแนะของคณะกรรมการอิสระตรวจสอบและค้นหาความจริงเพื่อการปรองดองแห่งชาติ (ปคอป.) ปี พ.ศ. 2554 คณะกรรมการวิสามัญพิจารณาศึกษาแนวทางการสร้างความปรองดองแห่งชาติ (กมธ.ปรองดอง) ปี พ.ศ. 2554 ร่าง พ.ร.บ.ปรองดอง และร่าง พ.ร.บ.นิรโทษกรรม 2555-2556 แต่ไม่สำเร็จ จนกระทั่งถึงรัฐบาลชุดปัจจุบันใช้อำนาจพิเศษตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2557 (ฉบับชั่วคราว) ใช้มาตรา 44 ออกคำสั่งหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ที่ 3/2560 (คำสั่งหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ, 2560) เพื่อจัดตั้ง "คณะกรรมการบริหารราชการแผ่นดินตามกรอบการปฏิรูปประเทศ ตามยุทธศาสตร์ชาติ และการสร้างความสามัคคีปรองดอง" (ป.ย.ป.) เมื่อวันที่ 17 มกราคม 2560 โดย พล.อ. ประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรีและหัวหน้า คสช. คือ ความพยายามครั้งใหม่ของฝ่ายบริหาร ในการก่อตั้ง "คณะกรรมการเตรียมการเพื่อสร้างความสามัคคีปรองดอง" มีจำนวนกรรมการอย่างน้อย 33 คน (สำนักข่าว BBC, ไทย, 2560) โดยมี พล.อ. ประยุทธ์ เป็นประธาน มี พล.อ.ประวิตร วงษ์สุวรรณ รองนายกรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม เป็นรองประธาน มีที่ปรึกษาและกรรมการอื่นอีก 23 คน ประกอบด้วย 1) รองประธาน สนช.คนหนึ่งที่ได้รับมอบหมาย 2) รองประธาน สปท.คนหนึ่งที่ได้รับมอบหมาย 3) รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี 4) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม 5) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ 6) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ 7) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม 8) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย 9) ผู้อำนวยการสำนักข่าวกรองแห่งชาติ 10) เลขาธิการสภาความมั่นคงแห่งชาติ 11) เลขาธิการคณะกรรมการกฤษฎีกา 12) ผู้บัญชาการทหารสูงสุด 13) ผู้บัญชาการทหารบก 14) ผู้บัญชาการทหารเรือ 15) ผู้บัญชาการทหารอากาศ 16) ผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ 17) อัยการสูงสุด 18) เลขาธิการสำนักงานศาลยุติธรรม 19) เลขาธิการสถาบันพระปกเกล้า 20) ผู้แทน คสช. 21) ปลัดกระทรวงกลาโหม 22) ปลัดกระทรวงมหาดไทย และ 23) ผู้อำนวยการสำนักนโยบายและแผนกลาโหม สำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหม และกรรมการที่ปรึกษาอย่างน้อย 8 คน ประกอบด้วย 1) ประธานสภานิติบัญญัติแห่งชาติ (สนช.) 2) ประธานสภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ (สปท.) 3) ประธาน

คณะอนุกรรมการทุกคณะภายใต้คณะกรรมการเตรียมการเพื่อสร้างความสามัคคีปรองดอง (ถ้ามี) 4) พล.อ.บุญสร้าง เนียมประดิษฐ์ 5) นายปณิธาน วัฒนายากร 6) นายสุจิต บุญบงการ 7) นายสุทธิพันธ์ จิราธิวัฒน์ และ 8) นายเอนก เหล่าธรรมทัศน์

คณะผู้นิพนธ์จึงเข้าใจว่าเมื่อพิจารณารายชื่อคณะกรรมการเตรียมการเพื่อสร้างความสามัคคีปรองดองเกือบทั้งหมด หากไม่ใช่คนในคณะรัฐมนตรี (ครม.) ก็เป็นข้าราชการเมืองหรือข้าราชการประจำ ถึงแม้ว่า คสช. และกองทัพจะปฏิเสธว่าทหารไม่ใช่คู่ขัดแย้ง กับใครแต่หากดูจากวิกฤตการณ์ในรอบ 10 ปีที่ผ่านมา มีการทำรัฐประหารโดยกองทัพถึง 2 ครั้งในปี 2549 และปี 2557 โศกณัฏฐ์ทำให้ทหารกลายเป็นคู่ขัดแย้งทางการเมืองไปโดยปริยาย ถึงแม้ว่าคณะกรรมการเหล่านั้นจะออกมาแสดงความคิดเห็นว่าตนเองไม่ใช่คู่ขัดแย้ง ผู้เขียนเห็นว่าคณะกรรมการเหล่านี้ต้องมาจากหลายภาคส่วนและเป็นคนกลางจริงๆ เช่น จากภาครัฐ ฝ่ายการเมือง อาจารย์ นักวิชาการ ภาคประชาสังคม ภาคประชาชนและภาคเอกชน จึงจะได้รับการยอมรับจากทุกฝ่ายและจะทำให้เกิดเป็นรูปธรรมและเกิดผลสำเร็จได้

บทสรุป

คณะผู้นิพนธ์มองว่าปัญหาเกิดจากความคิดต่างกันซึ่งปัญหาดังกล่าวสามารถแก้ได้จากการสร้างความสามัคคีและความสมานฉันท์ การใช้หลักวิชาในการแก้ปัญหาและสร้างความปรองดอง การมีความคิดแตกต่างกันได้แต่ต้องทำงานให้สอดคล้องกัน แม้จะขัดกันบ้างก็ต้องให้สอดคล้องกัน มีความรู้เหมือนกันแต่ความเห็นต่างกัน ดังนั้น ก็จะต้องปรึกษากันมากกว่าที่จะเถียงกัน ไม่ใช่แต่อารมณ์ ปรึกษาโดยใช้ปัญญา ปรึกษาหารือกันจนกว่าจะได้คำตอบ เพราะว่า ความจริงมีอันเดียว ความเท็จมีหลายหรือทางที่ผิดมีมากมาย

และความขัดแย้งในสังคมไทยยังลึกและกระจายไปทุกสังคมการบริหารความขัดแย้งต้องใช้ศาสตร์และศิลป์ โดยน้อมนำกระแสพระราชดำริขององค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ รัชการที่ 9 มาเป็นแนวทางในการกำหนดนโยบายและการสร้างความปรองดองให้เกิดขึ้นในประเทศ กล่าวคือ ความจริงทางที่ดีมีทางเดียวที่จะสามารถนำพาไปสู่ความสำเร็จ คือ มีความสามัคคี ร่วมคิด ร่วมทำ รู้จักการให้ คือ ให้ความรัก ความเมตตา กัน ให้น้ำใจไมตรี ให้อภัย ให้สงเคราะห์ อนุเคราะห์ โดยมุ่งดีมุ่งเจริญต่อกัน ยึดถือประโยชน์ของบ้านเมืองเป็นที่หมาย ลดการคิดถึงประโยชน์เฉพาะตัว เพื่อให้เกิดหลักการบริหารบนความแตกแยกเกิดขึ้นที่สามารถใช้ในการบริหารความขัดแย้งกันในสิ่งที่มีใช้สาระด้วยความบริสุทธิ์และจริงใจต่อกันได้ในยุคสังคมปัจจุบันนี้

- บวรศักดิ์ อุวรรณโณ. (2555). **ผ่าทางตันวิกฤติประเทศไทย**. [Online] สืบค้นเมื่อ 20 เมษายน 2560. เข้าถึงได้จาก <http://www.idis.ru.ac.th/report/index.php?topic>. เข้าถึงได้จาก สัมภาษณ์สถาบันพระปกเกล้า.
- พิศิษฐ์ สิริสวัสดิ์กุล. (2557). **การจัดการความขัดแย้งทางการเมืองของคณะรักษาความสงบแห่งชาติในมุมมองของประชาชนในส่วนภูมิภาค**. สาขาวิชาการบริหารทั่วไป วิทยาลัยการบริหารรัฐกิจ : มหาวิทยาลัยบูรพา.
- ลิขิต ธีรเวคิน. **วารสารสถาบันพระปกเกล้า ปี 2553 เล่มที่ 1**. [Online] สืบค้นเมื่อ 20 เมษายน 2560. เข้าถึงได้จาก <http://www.kpi.ac.th/wiki/index.php/>
- สำนักข่าว BBC. (2558). **"Military 'takes control' in Thailand"**. BBC. 22 พฤษภาคม 2057. [Online] สืบค้นเมื่อ 23 กุมภาพันธ์ 2560.
- หนังสือพิมพ์ Post Today. **"ผบ.ทบ. แถลงยึดอำนาจ" (ใน Thai)**. Post Today. [Online] สืบค้นเมื่อ 23 กุมภาพันธ์ 2560. เข้าถึงได้จาก www.posttoday.com/.
- Bangkok Post. **การชุมนุมของแนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ**. [Online] สืบค้นเมื่อ 23 กุมภาพันธ์ 2560. เข้าถึงได้จาก www.bangkokpost.com/
- James A.F.(1987). **Stoner and Charles Wankel, Management 3rd**, (Philippines : Prentice-Hall International),P.379.
- Kae K. Chung and Leon C. Megginson.(1981).**Organization Behavior : Developing Managerial Skills**. (New York : Hasper and Row,1981), P.252.
- Kenneth Thomas.(1976). **"Conflict and California Management"**, in Lawrence F. Shaffer and Edward J. Shoben (1965).**The Psychology of Adjustment**. (Boston : Houghton Mifflin), P. 99.
- McElroy, Damien; MacKinnon, Ian. **"Bangkok in flames as protesters refuse to back down"**
The Telegraph (Bangkok). สืบค้นเมื่อ 23 กุมภาพันธ์ 2560.
- Roy W. Pneuman and Margaret E. Bruehl. (1982).**Managing Conflict : A Complete Process-Centered Handbook**. (Englewood Cliffs, New Jersey : Prentice-Hail), 9.3